

III. EDUKOLOGIJA

MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS SILPNĖJIMO VEIKSNIAI

Prof. dr. Valdonė Indrašienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Socialinio darbo katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4716
Elektroninis paštas v.indrasiene@mruni.eu

Violeta Suboč

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Socialinio darbo katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4716
Elektroninis paštas suboc.violeta@gmail.com

*Pateikta 2009 m. gruodžio 8 d.
Parengta spausdinti 2010 m. kovo 9 d.*

Santrauka

Vienas iš pagrindinių švietimo sistemos tikslų – ugdyti visapusišką asmenybę, skatinti ir sudaryti sąlygas asmeniškai tobulėti. Sėkmingą mokinio dalyvavimą ugdymo procese lemia mokymosi motyvacija, kurią neretai sutrikdo nuolatinės mokymosi nesėkmės ir psichologinis diskomfortas mokykloje. Tyrimo tikslas – aptarti motyvaciją kaip sėkmingo mokymosi prielaidą ir išanalizuoti veiksnius, turinčius įtakos mokinių požiūriui į mokymosi motyvaciją. Siekiant nustatyti mokinių požiūrį į jų mokymosi motyvacijos kitimo veiksnius, naudota instrumento „SMALSI“ (2006) skalė, skirta mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksniams nustatyti.

Straipsnyje aptariami mokymosi motyvacijos veiksniai, individo poreikiai kaip pagrindiniai motyvo sudarymo elementai ir jų pastiprinimo būdai. Tyrimu siekta įvertinti veiksnius, turinčius tiesioginės įtakos mokinių mokymosi motyvacijai. Nustatyta, kad didelį poveikį mokymosi motyvacijos kitimui turi mokinio nuostatos dėl mokymosi proceso. Kitas svarbus mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksnys – mokymosi stimulo nebuvimas. Šis mokymosi motyvacijos veiksnys ypač reikšmingas silpnos motyvacijos mokiniams, mokiniams, turintiems elgesio problemų, ir tiems, kuriems nesiseka mokslai. Mokinių požiūriu, dažniausia nesėkmingo mokymosi priežastis – neteisingas mokytojų vertinimas. Mažiausią įtaką motyvacijos silpnėjimui, mokinių manymu, turi mokymosi sudėtingumas.

Pagrindinės sąvokos: mokymosi motyvacija, poreikiai, nesėkmingas mokymasis.

Įžanga

Mokyklos nelankymas, pamokų praleidinėjimas, mokymosi nesėkmės – kliūtys, įgyvendinant iškeltus švietimo sistemos tikslus ir siekiant kiekvienam suteikti galimybę įgyti kokybišką išsimokslinimą. Nuolatinės mokymosi nesėkmės ir psichologinis diskomfortas mokykloje anksti sutrikdo vaikų mokymosi motyvaciją. Vieni iš jų ima bėgti iš mokyklos, kiti agresyviai elgtis su mokytojais ir bendraklasiais, dar kiti užsisklendžia savyje, atsiranda bendravimo ir bendradarbiavimo problemų (Indrašienė, 2009).

Nesėkmingo mokymosi priežasčių mastas bei jų tyrimai aktualūs teoriniu ir praktiniu aspektais, nes sudaro galimybę koreguoti, taip pat optimizuoti ugdymo procesą. Motyvacija, kaip pagrindinę mokymosi proceso sėkmės sąlygą, nagrinėjo daugelis šalies (Butkienė, Kepalaitė, 1996; Rupšienė, 2000; Barkauskaitė, Motiejūnienė, 2004; Indrašienė, 2009 ir kt.) ir užsienio (Cooper, 1993; Petty, 2006, 2008; Pintrich, Schunk 1996; Moon, 2006; Theobald, 2006 ir kt.) mokslininkų. Tyrėjų nuomone, motyvacija yra pagrindinė priemonė norint pasiekti gerų mokslo rezultatų bei gerinti mokinių pažangumą ir galutinis mokymo proceso rezultatas.

Pažymėtina, kad į motyvacijos struktūrą įeina daugybė veiksnių, apibūdinančių visą mokymosi procesą. Motyvas tampa dideliu aktyvumu, stipria jėga, energija, kurios paskirtis bei pagrindinė misija – patenkinti visus atsiradusius individo poreikius. Mokymosi proceso optimizavimas, sėkmė, mokinių pažangumas tiesiogiai priklauso nuo kiekvieno anksčiau išdėstytų komponentų (motyvų) įgyvendinimo kiekvienoje pedagoginėje situacijoje.

Todėl siekiant užtikrinti sėkmingą mokinių dalyvavimą ugdymo procese svarbu nustatyti veiksnis, silpninančius mokymosi motyvaciją.

Tyrimo objektas – mokymosi motyvacijos veiksniai.

Tikslas – aptarti motyvaciją kaip sėkmingo mokymosi prielaidą ir išanalizuoti mokinių požiūrį į veiksnis, turinčius įtakos mokymosi motyvacijai.

Uždaviniai:

1. Panagrinėti mokymosi motyvacijos veiksnis ir pedagogines-psichologines prielaidas.
2. Iširti 9–10 klasių mokinių požiūrį į jų mokymosi motyvacijai tiesiogiai turinčius įtakos veiksnis.

Tyrimo rodikliai ir metodai. Tyrime taikyta tikslinė atranka. Imtis – 160 Vilniaus miesto vidurinių ir jaunimo mokyklos mokinių, atrinktų pagal mokymosi kriterijus: pažangumą, mokyklos lankomumą ir elgesį. Tyrimui naudota K. C. Stroudo ir C. R. Reynoldso (2006) adaptuoto diagnostinio instrumento „SMALSI“ (*School motivation and learning strategies inventory*) skalė, skirta įvertinti mokinių mokymosi motyvaciją. Siekiant patikrinti skalės turinio validumą buvo atliktas pilotinis tyrimas, po kurio iš skalės eliminuoti neinformatyvūs teiginiai (jei daugiau kaip 10 proc. tiriamųjų pažymėjo įverčius „kartais“ arba „niekada“ teiginys buvo eliminuotas). Skalę sudaro 16 teiginių, atspindinčių mokinio nuostatas dalyvauti ir mokymosi procese patirti sėkmę bei įvertinti vidinės mokymosi motyvacijos veiksnis.

Tyrimas buvo atliktas 2009 m. Vilniaus mieste. Mokiniais buvo paaiškintas tyrimo tikslas, jie išsamiai supažindinti su aprašo pildymo instrukcijomis, garantuotas surinktų duomenų ir tyrimų konfidencialumas.

Tyrimo duomenys apdoroti kompiuterinėmis SPSS 10.0/Windows ir Microsoft Excel 2007 programomis.

1. Mokymosi motyvacijos silpnėjimo prielaidos

Pedagoginio proceso esmė – veiksmingai turėti įtakos mokymuisi, todėl pedagogus labiau domina sąmoningi, asmenybės įsisavinti ir pripažinti motyvai – vidiniai motyvai. Gerai įsisąmoninti vidiniai motyvai tampa sėkmingo mokymosi proceso pradū, o vėliau mokinio pažangumo garantu. Tokių motyvų dėka mokymosi nesėkmių tikimybė sumažėja, o mokymosi procese įgytos žinios, pateikta informacija tampa ilgalaikė ir prasminga, sudaranti tvirtą pagrindą mokinio tolimesnei raidai, užtikrinanti nuolat kintančio pažinimo proceso stabilumą.

Tyrimais (Moon, 2006) nustatyta, kad gerai besimokantiems būdinga stipri vidinė motyvacija, priverčianti sąmoningai mokytis, siekti profesionalių žinių. Vis dėlto, mokslininkės teigimu, silpniesiems ir mokymosi nesėkmes patiriantiems mokiniams daug svarbesnė tampa išorinė motyvacija: mokytis dėl paskatinimo, pripažinimo, aukštesnio statuso. Taigi stipri teigiama motyvacija gali tapti kompensuojamu faktoriumi, neturint žinių arba gebėjimų.

Viena svarbiausių mokymosi motyvacijos problemų, kad individas turi tam tikrų tikslų, kurių jis neturėtų turėti, arba kad jam trūksta tokių tikslų, kuriuos jis turėtų turėti. Motyvų įtaką sėkmingam mokymuisi akcentuoja I. Dodsonas, kuris teigia, kad kuo stipresnė motyvacijos jėga, tuo didesnis veiklos produktyvumas (cit. Реан, Коломинский, 1999). Tyrėjo teigimu, pasiekus produktyvumo maksimumą, jis pradeda laipsniškai mažėti, nors motyvacija ir toliau stiprėja. Aiškindamas tokį ryšį tarp produktyvumo ir motyvacijos, mokslininkas teigia, kad motyvą reikia nagrinėti ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai.

Asmenybę įpareigoja veikti jo paties poreikiai, todėl individas pasižymi motyvuota veikla tol, kol jis patenkina savo gyvybiškai svarbius poreikius. Vadinasi, poreikius būtina laikyti pagrindiniais motyvo sudarymo elementais. Tačiau ne tik šiais poreikiais grindžiama mokymosi motyvacija. Kaip pažymi R. I. Arendsas (2008), motyvacijai atsirasti didžiulę galią turi poreikis laimėti, poreikis priklausyti kam nors

ir poreikis daryti įtaką. Todėl mokinių poreikių nepatenkinimas kelia grėsmę silpnėti mokymosi motyvams, o tai sudaro prielaidas atsirasti neigiamam požiūriui į mokymąsi. Pedagogai norėdami sėkmingai optimizuoti mokymosi procesą turi išmanyti arba nustatyti, ko vaikas tikisi iš mokytojų.

Pažymėtina emocinių poreikių svarba kaip pagrindas emocinei motyvacijai, kuri vaikui suteikia stiprybės, priverčia aktyviai veikti ir atkakliai siekti užsibrėžtų tikslų. Neigiami jausmai, sukelti nuolatinio nerimo, baimės, streso, patirto mokykloje, pašalina iš mokinio sąmonės teigiamus mokymosi motyvus ir sudaro prielaidą frustracijai atsirasti arba net tapti agresijos priežastimi.

Laimėjimo, sėkmės poreikių patenkinimas sustiprina mokinių norą siekti dar geresnių pasirinktos veiklos rezultatų, tobulintis ir tapti gerais žinovais. Tai tampa nematoma varomoji jėga, pozityvios energijos lobynas, tiesiog verčiantis dirbti, stengtis dėl paties savęs, įgyti kitų pripažinimą, pagarbą. Visos veiklos didžiausia sėkmė – mokinių teigiamas požiūris į mokymąsi, noras mokytis visą gyvenimą. Tyrėjų teigimu, mokymosi pasiekimai, pozityvūs tarpasmeniniai santykiai padeda įgyti imunitetą įvairioms psichinėms traumoms (Dereškevičius, Rimkevičienė, Targamadžė, 2000). Vadinas, teigiamų emocijų sukeltas pozityvus mąstymas dėl mokymosi skatina mokymosi motyvaciją.

Neigiamą įtaką mokymosi motyvacijai, L. Jovaišos nuomone (2001), turi „poreikių tenkinimo monotoniškumas“. Tai paaiškinama tuo, kad mokinių poreikiai dažniausiai yra tenkinami vienodai: atliekamos tos pačios užduotys, užsiimama ta pačia veikla. Todėl siekiant išvengti monotoniškumo būtina taikyti skirtingus pastiprinimus.

Mokiniams, turintiems didesnę bendravimo poreikį, afiliacija padeda pasiekti daug geresnių rezultatų toje aplinkoje, kurioje teigiamai vertinamas bendravimo procesas. Todėl mokymosi procese nepaprastai svarbus mokytojo bendravimas, palaikymas, supratimas, pripažinimas ir dėmesys.

Mokytojo elgesys, pamokoje organizuotas darbas, trukdantis pasiekti sėkmę atliekamoje veikloje, nesuteikiantis mokiniui pastiprinimo, neugdo teigiamo požiūrio į mokymąsi, o sukelia pavojų frustracijai atsirasti (Rimkevičienė, 2001). Taigi frustraciją galima įvardyti kaip mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksnį, atsirandantį tada, kai iš vaiko atimama galimybė atliekamoje veikloje patirti sėkmę. Sunaikios, savarankiškai, pasitikint savo jėgomis neįveikiamos užduotys, neleistinas pedagogui elgesys, kai mokytojas, nepažinodamas mokinio kaip asmenybės, bendrauja neatsižvelgdamas į jo poreikius, asmenybės ypatumus.

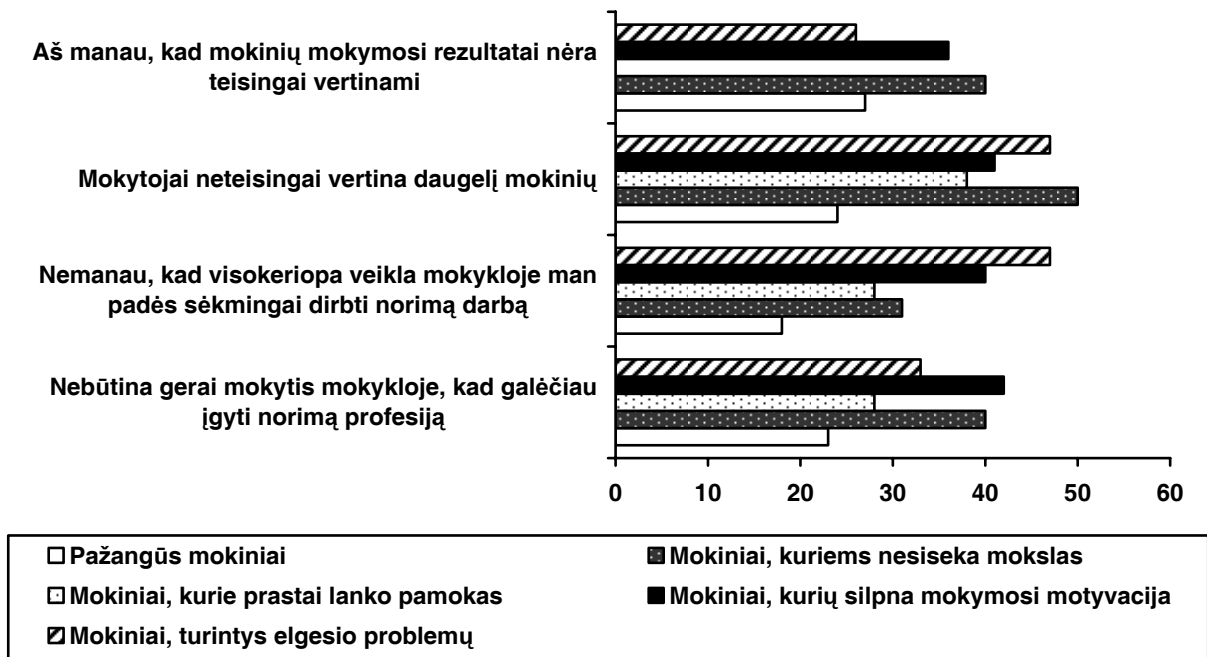
Mokymosi motyvacijai didelę įtaką turi vilčių teorija, kartais tapatinama su gerų rezultatų motyvacija. Individas, vadovaudamasis lūkesčiais, pasirenka iš alternatyvių poelgių, elgesio modelių tą, kuris labiausiai atitinka jo lūkesčius. Tačiau labai dažnai mokinio įsivaizduojamas rezultatas nesuteikia laukto vidinio pasitenkinimo. Priežasčių gali būti daug. Viena iš jų, kai mokiniui nepatinka mokytojo asmenybė, mokytojo bendravimo stilius, dėstomas dalykas, draugų tarpusavio santykiai. Tai reiškia, kad mokinio sėkmės, laimės, gerų rezultatų poreikiai ir lūkesčiai liko nepatenkinti. Nepatenkinus poreikių susilpnėja mokinio dėmesingumas mokslui ir tai gali tapti viena iš mokymosi motyvacijos silpnėjimo prielaidų.

Vadinas, patenkinus aptartus mokinių poreikius užtikrinamas ne tik mokymosi motyvacijos palaikymas, bet ir sėkmingas mokymasis. Patenkinus visus asmenybės poreikius pasiekiamas labai reikšmingas rezultatas: įsisąmoninti poreikiai perauga į motyvus, o tai ir nukreipia asmenybę motyvuotai veiklai.

2. Mokinių požiūrio į mokymosi motyvacijos veiksnius analizė

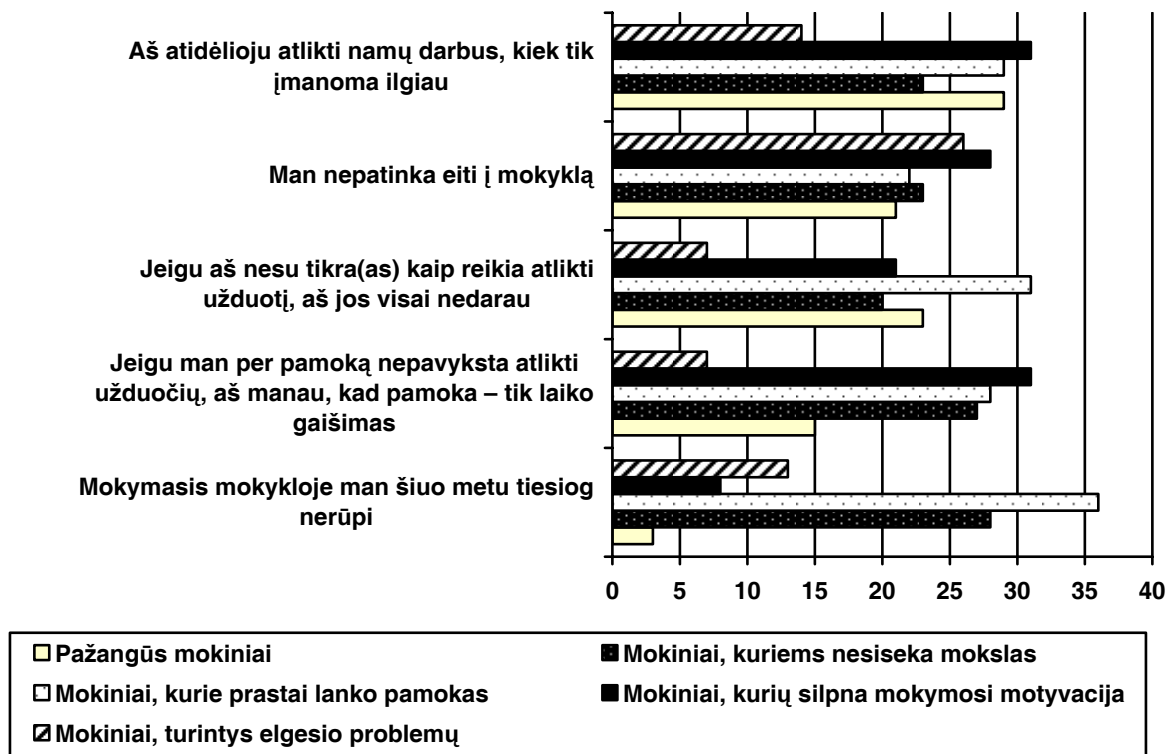
Tyrimo imtį sudarė vidurinės (N=129) ir jaunimo mokyklos (N=31) 10–9 klasės mokiniai. Siekta išsiaiškinti, ar mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksnių vertinimas yra tolygus skirtingose mokymosi pažangumo grupėse. Pagal socialinio pedagogo ir tyrime dalyvavusių klasių auklėtojų rekomendacijas tyrimui atrinkti: pažangūs mokiniai, mokiniai, kuriems nesiseka mokslas, mokiniai, kurie prastai lanko pamokas, mokiniai, turintys elgesio problemų, mokiniai, kurių menka mokymosi motyvacija. Didžiąją dalį tyrime dalyvavusių sudaro mokiniai, kuriems nesiseka mokslas (N=38) ir tie, kurie prastai lanko pamokas (N=25).

Nustatyta, kad svarbiausia mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežastis, mokinių požiūriu, – neįdomus mokytojų vertinimas. Taip dažnai arba beveik visada mano 45 proc. apklausoje dalyvavusių mokinių. Analizuojant tyrimo duomenis pagal pasirinktas mokymosi grupes paaiškėjo, kad šis veiksnys labiau svarbus mokiniams, kuriems nesiseka mokslai (50 proc.), ir turintiems elgesio problemų (47 proc.) (1 pav.). Ši priežastis šiek tiek mažiau reikšminga mokiniams, prastai lankantiems pamokas (38 proc.). Pažangiems mokiniams ši priežastis mažiausiai reikšminga (24 proc.) ($\chi^2 = 24,857$, $p < 0,016$).

1 pav. Mokinių dažniausiai nurodomos mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežastys (proc.)

Kita svarbi mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežastis, pusės apklaustų mokinių teigimu, – mokymosi stimulo nebuvimas. Mokiniai pažymi, jog *nemano, kad visokeriopa veikla mokykloje padės jiems sėkmingai dirbti norimą darbą*. Tai nurodė beveik pusė (47 proc.) mokinių, turinčių elgesio problemų ir 40 proc. mokinių, kurių silpna mokymosi motyvacija. Kiek rečiau tokį požiūrį išreiškė mokiniai (31 proc.), turintys mokymosi problemų (2 pav.).

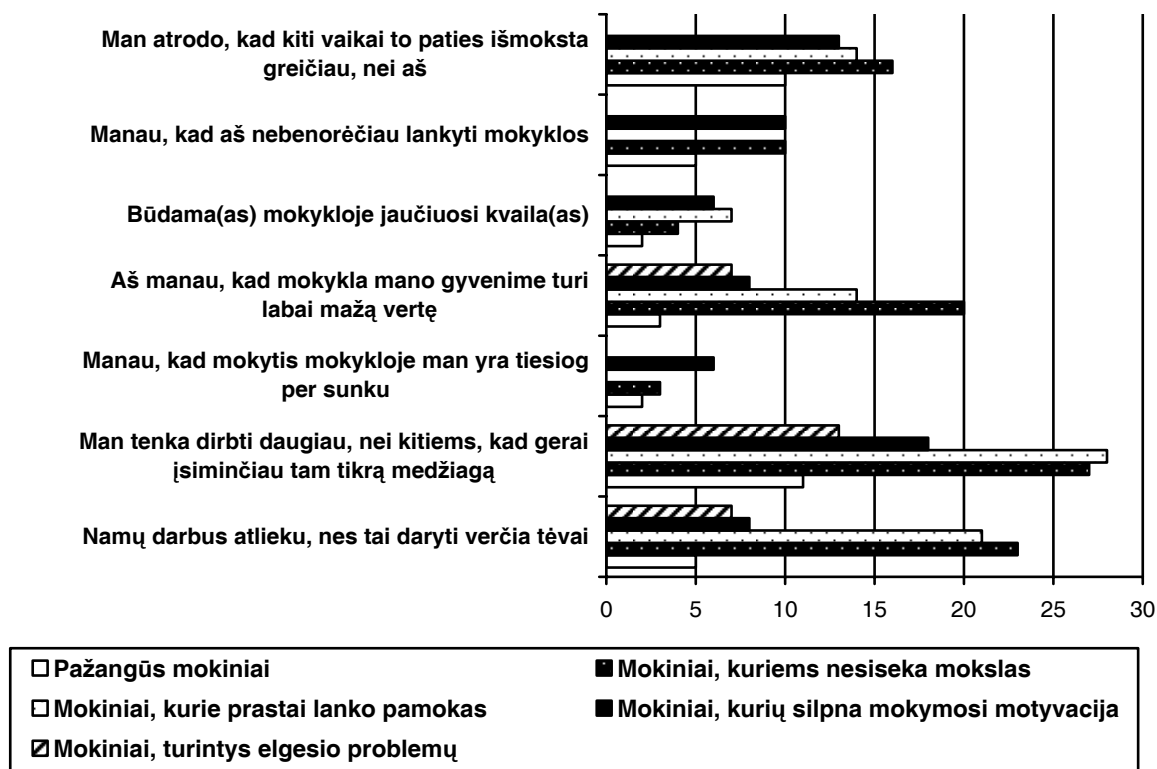

2 pav. Mokinių rečiau nurodomos mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežastys (proc.)

Analizuojant tyrimo duomenis nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas – mokinių mokymosi motyvacija silpnėja dėl to, kad mokymasis mokykloje jiems tiesiog nerūpi. Nurodyta priežastis labiau būdinga mokiniams, kurie prastai lanko pamokas (36 proc.) ir mokiniams, kuriems nesiseka mokslai (28 proc.), negu mokiniams, kurių silpna mokymosi motyvacija (8 proc.) arba pažangiems mokiniams (3 proc.) ($\chi^2 = 48,917$, $p < 0,000$) (3 pav.).

Išanalizavus gautus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad mokiniai (31 proc.), kurių silpna mokymosi motyvacija, dažniausiai iš visų atidėlioja namų darbų atlikimą. Nustatyta, kad tai mažiau būdinga gerai besimokantiems mokiniams (29 proc.) ir mokiniams, prastai lankantiems pamokas (29 proc.) (2 pav.). Akcentuotina, kad atidėti namų darbus nebūdinga mokiniams, turintiems elgesio problemų ($\chi^2 = 21,995$, $p < 0,038$).

Lyginant respondentų atsakymus dėl mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežasčių, paaiškėjo, kad mažiausią įtaką motyvacijai silpnėti turi mokymosi sudėtingumas. Tai, kad „mokytiis mokykloje yra tiesiog per sunku“, pažymėjo 6 proc. mokinių, kurių silpna mokymosi motyvacija, 2 proc. pažangių mokinių ir 3 proc. mokinių, kuriems nesiseka mokslai. Tuo tarpu mokiniai, kurie turi elgesio problemų arba nesėkmingai mokosi, minėtos priežasties visai neįvardija (3 pav.).

3 pav. Mokinių rečiausiai nurodomos mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežastys (proc.)

Pažymėtina, kad visų tyrime dalyvaujančių mokinių yra aukšta savivertė dėl mokymosi pažangumo. Tai matyti iš nuostatos „būdama(as) mokykloje jaučiuosi kvaila(as)“ vertinimo pasiskirstymo. Nustatyta, kad aukščiausia savivertė mokinių, turinčių elgesio problemų, nes įvardytos nuostatos nepažymėjo nė vienas. Kiek mažesnę savivertę – sėkmingai besimokančių mokinių (2 proc.). Mažiausia savivertė – prastai pamokas lankančių mokinių (7 proc.) ir tų, kurių silpna mokymosi motyvacija (6 proc.).

Išvados

1. Dažniausia mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežastis – mokytojų neteisingas vertinimas. Šį mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksnį pabrėžė mokiniai, kuriems nesiseka mokslai, turintieji elgesio problemų ir prastai pamokas lankantys.

2. Svarbus mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksnys – mokymosi stimulo nebuvimas. Jis reikšmingas mokiniams, kuriems nesiseka mokslai, turintiems elgesio problemų ir priklausantiems silpnos motyvacijos mokinių grupei.

3. Didelį poveikį mokymosi motyvacijos kitimui turi mokinio nuostatos dėl mokymosi proceso. Mokiniai, prastai lankantys pamokas, ir mokiniai, kurių silpna mokymosi motyvacija, nurodė reikšmingą motyvacijos silpnėjimo veiksnių – mokymasis mokykloje mokiniams tiesiog nerūpi.

Literatūra

1. Arends, R. I. Mokomės mokyti. Vilnius: Margi raštai, 2008.
2. Barkauskaitė, M.; Motiejūnienė, E. Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės. *Pedagogika*, 2004, 70: 38–43.
3. Butkienė, G.; Kepalaitė, A. Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai, 1996.
4. Cooper, J. D. Literacy – Helping Children Construct Meaning. Boston: Koughton Mifflin Company, 1993.
5. Dereškevičius, P.; Rimkevičienė, V.; Targamadžė, V. Mokyklos nelankymo priežastys. Vilnius: Žuvėdra, 2000.
6. Gage, N. J. Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera, 1993.
7. Indrašienė, V. *Pedagoginė facilitacija ugdymo procese*. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Vilnius: VPU leidykla, 2009.
8. Jovaiša, I. Ugdymo mokslas ir praktika. Analitinių straipsnių monografija. Vilnius: Agora, 2001.
9. Moon, J. A. Handbook of reflective and experiential learning: theory and practice. LondonNew York: Routledge Falmer, 2006.
10. Petty, G. Šiuolaikinis mokymas: praktinis vadovas. Vilnius: Tyto Alba, 2006.
11. Petty, G. Įrodymais pagrįstas mokymas: praktinis vadovas. Vilnius: Tyto Alba, 2008.
12. Pintrich, P. R.; Schunk, D. H. Motivation in Education: Theory, Research, and Applications. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1996.
13. Rimkevičienė, V. Mokyklos nelankymo ir antramečiavimo kaina. Vilnius: Atviros Lietuvos fondo Švietimo studijų centras, 2001.
14. Rupšienė, L. Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškinys. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2000.
15. Реан, А. А.; Коломинский, Я. Л. Социальная педагогическая психология. Санкт – Петербург: ПИТЕР, 1999.
16. Theobald, M. A. Increasing student motivation: strategies for middle and high school teachers. Thousand Oaks [Calif.], 2006.

FACTORS INFLUENCING A DECREASE IN STUDENTS' LEARNING MOTIVATION

Prof. Dr. Valdonė Indrašienė

Mykolas Romeris University

Violeta Suboč

Mykolas Romeris University

Summary

The article discusses motivation as a precondition for successful learning and to analyses students' attitude to factors influencing learning motivation. The following tasks are set: to analyse learning motivation factors and pedagogical-psychological assumptions; to investigate students' (forms 9–10) attitude towards factors of direct influence on learning motivation.

Q-type diagnostic data collection (attitude scale) was used. 160 students from Vilnius secondary and youth schools were asked to evaluate factors of direct influence on their learning motivation.

The authors examine the main reasons for unsuccessful learning, one of which is the lack of student learning motivation. Learning motivation is the main tool for improving students' progress. Particular attention is given to internal and external aspects of learning motivation. The person's needs as the main element of motive formation are also discussed as well. Learning motivation diminishes because of the monotony of satisfying the needs; therefore, different ways of need strengthening should be introduced.

The results of the research show that most often unsuccessful learning is caused by unfair evaluation by the teachers. It should be noted that for motivation includes a lot of elements defining the whole learning process. An important factor decreasing learning motivation is the lack of learning stimulus. This factor is especially significant for students with low motivation as well as for students with behavioural problems and bad learning results. The research showed that, according to the opinion of students in all groups, motivation is least affected by the learning load.

Keywords: the factors influencing decreasing students' learning motivation, needs, unsuccessful learning.